

O GLUMĂ cu implicații serioase

„O CASĂ ONORABILĂ” de Horia Lovinescu
la Teatrul „C.I. Nottara”*

Despre nici una dintre piesele sale de pînă acum, Horia Lovinescu n-a dat atîtea declarații și explicații publice, ca despre „comedia polițistă” *O casă onorabilă*. Ai impresia că, evadînd pentru o clipă din rigorile dramei de idei pe care a cultivat-o timp de cincisprezece ani, cu pasiune și perseverență, autorul *Citadelei sfărîmate* s-a simțit într-o oarecare măsură vinovat și, ca un școlar prins în flagrant delict de tragere la fit, s-a pornit pe un potop de justificări pentru uzul pedagogilor încuiați. De fapt însă, explicațiile date de Lovinescu în diferite interviuri, articole și chiar în caietul-program al spectacolului Teatrului „C. I. Nottara”, vizează nu atît genul pe care și l-a ales și care de fapt n-ar fi necesitat atîtea justificări, cît, mai ales, implicațiile grave ale glumei sale dramatice. Afilierea *Casei onorabile* la familia *Citadelei sfărîmate* mi se pare însă nu paradoxală, ci forțată. În *Citadela sfărîmată* se prăbușea o lume, o lume pe care o cunoșteam prin cîțiva reprezentanți investiți cu trăsături caracteristice, cu un anumit mod de gîndire, cu o anumită concepție de viață. În *Citadela sfărîmată*, ca și în alte piese ale lui Lovinescu, se simțea căutarea unui adevăr, a marelui adevăr de viață, un răspuns la întrebări cruciale cu privire la rostul și responsabilitatea individului în fața vieții, în fața societății. În *Citadela sfărîmată* se înfruntau poziții, concepții, mentalități, se afirmau credințe, convingeri. Și chiar dacă rezolvarea pozitivă nu era lipsită de o anumită doză de convenționalism, ea indica un drum, deschidea un dialog cu viitorul. Actele personajelor *Citadelei* își angajau eroii pe planul larg al semnificațiilor umane și sociale, invitînd la meditație, stîrnind ecouri în conștiințe.

O casă onorabilă își circumscrie aria investigației într-un grup de indivizi pe care cu greu i-ai putea considera reprezentativi pentru o categorie socială mai largă. „Drojdia unei generații”, încearcă unul dintre eroi să definească amalgamul uman care ni se prezintă pe scenă, deși acesta cuprinde generații diferite, reunite în mod destul de misterios printr-o mentalitate comună. Adevărul pe care-l comunică *O casă onorabilă* e un adevăr de esență minoră, al unui caz particular, un adevăr pe care îl descoperi ca pe o curiozitate, monstruoasă desigur și respingătoare, dar, prin însăși monstruozitatea ei, fără ecurio generalizatoare și fără rezonanțe în conștiință.

Dacă ar fi să stabilim totuși niște filiații literare, le-aș găsi mai degrabă în niște lucrări aparținînd unor autori mai de departe, din care n-ar lipsi Robert Thomas cu ale sale *Opt femei*, sau Edward Albee cu încă ne jucata la noi *Cine se teme de Virginia Woolf*? Și explicația ar putea fi găsită în faptul că Horia Lovinescu, începător în comedie și mai ales în piesa polițistă, a căutat, ca orice începător, să-și „facă mîna” învățînd din experiența altora, chiar dacă pe alocuri împrumuturile sînt prea vizibile, sau dacă sursele nu sînt cele mai potrivite pentru scopul propus. Căci, piesa lui Albee nu e nici comedie, nici polițistă...

* Regia : Lucian Giurchescu. Scenografia : Dan Nemțeanu. Costume : Lidia Radian. Distribuția : Anda Caropol (Ani); Ștefan Iordache (Grig); Nineta Gusti (Cora); Nucu Păunescu (Dinu); Dodi Caian (Antonia); Liliانا Tomescu (Cela); Radu Dunăreanu (Dan); George Negoescu (Bosco).

Dincolo însă de orice încercare de a stabili filiații mai îndepărtate sau mai apropiate. *O casă onorabilă* există ca operă de sine stătătoare, cu trăsăturile sale proprii, și ea trebuie primită ca atare. Este, așadar, o farsă abil țesută cu elemente polițiste și cu implicații serioase, acțiunea polițistă devenind un pretext pentru desfășurarea unui „joc al adevărului” necruțător și crud pe alocuri, dar rămânând la periferia realității și nu cu cele mai bune rezultate artistice.

Adevărul acesta privește comportarea morală a unor indivizi cocoțați la un moment dat, prin fraudă, pe scara socială. Sub acoperișul „casei onorabile” mișună o faună abjectă de parveniți, cu biografii măsluite, de complexați și de vicioase înveterate, cărora li se adaugă tineri hămesiți și cleptomani, minăți de dorința de a parveni fără efort și fără merite. Aflăm amănunte hidoase de viață intimă, mici cancanuri și mari obscenități și avem impresia dezagreabilă că sîntem invitați să privim viața prin gaura cheii. E o piesă rea, cum spune și Horia Lovinescu însuși, o piesă scrisă cu furie și dezgust. E o piesă tristă, pentru că ridică pentru o clipă vălul care acoperă o realitate sordidă și-l coboară apoi la loc, fără a deschide ușile și ferestrele spre lumină, spre aer curat. Din cînd în cînd, mici semnale ale vieții de-afară răzbat în atmosfera înăbușitoare a „casei onorabile”: un telefon care se închide brutal la încercarea de tămiiere, un telefon care face apel la simțul de dreptate al amfitrionului, director în nu știu care minister. Sînt însă semnale convenționale, plasate de dramaturg pentru a delimita mai exact locul acestei rezervații de umanitate degenerată în societatea noastră, un loc redus, e adevărat, dar încă nociv și destul de rezistent.

În această atmosferă promiscuă, ce devine comedia? Ea se refugiază în situațiile create prin misterioasele „asasinate”, prin supralicitarea „suspensului” de către neastîmpărata Ani, dornică de senzații tari. Ea scînteiază uneori într-o replică de duh și se revărsă tumultuoasă în lovitura de teatru a prestidigitatorului-iluzionist. Din păcate, momentele de destindere sînt rare, nu atît din pricina tensiunii polițiste, destul de abil realizată de altfel, cît mai ales din pricina unor duriități de limbaj, voit șocante, care fac să înghețe zîmbetul pe buze.

În ultima vreme se încearcă a se acredita ideea că violența limbajului, impudorarea expresiei ar fi un semn al curajului, al îndrăzneției artistice. Vulgaritatea încearcă să-și facă loc în literatură și pe scenă sub scutul nonconformismului, al luptei pentru adevărul artistic. Personal, cred că violența exterioră este adeseori semnul unor carențe de substanță, pe care nu le poate compensa. Autenticitatea creată prin reproducerea unor

Scenă de ansamblu

particularităţi de limbaj specifice unui anumit mediu e la fel de neadecvată artistică ca şi naturalismul limbajului tehnicizant al pieselor „de producţie” de odinioară. Acela însă era mai puţin şocant şi ţinea de o anumită naivitate a începuturilor.

Spectacolul pus în scenă de Lucian Giurchescu la Teatrul „Nottara” exploatează la maximum valenţele comice ale textului. Atît în caracterizarea personajelor, cît şi în dirijarea acţiunii, Giurchescu a desăşurat o vervă comică inventivă, întorcînd în ridicol şi oferind din plin rîsului spectatorilor jalnicele exemplare diforme ale speciei umane care sînt personajele piesei.

Acţiunea scenică se dezvoltă în decorul lui Dan Nemţeanu : o adevărată ambianţă plastică, expresivă şi bogată în sugestii. Culoarea vişinie a tapetului somptuos, scara interioară decorativă, dar fără finalitate, creînd impresia de fundătură, lipsa oricărei ferestre şi a oricărei surse de lumină directă, totul contribuie la realizarea atmosferei de claustrare, de mediu închis, fără orizont şi fără perspectivă, izolat faţă de restul lumii. Costumele Lidiei Radian au virtuţi caracterizante.

Mîscarea e vie, ritmul alert, suspensul e speculat cu pricepere, cu simţul gradaţiei. Nu lipsesc, din păcate, mai ales în partea întîi a spectacolului, unele stridente supărătoare, datorate îndeosebi lipsei de măsură artistică a unora dintre interpreţi. Există anumite limite dincolo de care arta se transformă în contrariul ei, iar „trăirea” rolului pînă la autenticitate nu înseamnă renunţarea la autocontrolul indispensabil artei actorului.

Tocmai de aceea merită toată lauda în primul rînd Nineta Gusti, actriţă de mari resurse şi de o experienţă scenică ajunsă la rafinament, pe care am revăzut-o cu plăcere după o absenţă destul de îndelungată de pe scenă. Într-un rol care putea s-o tragă spre o şarjă grotescă, vulgară, Nineta Gusti a pus măsură şi bun-gust, operînd cu o ironie discretă şi cu un umor acid de bună calitate, fără a escamota nimic din tarele morale ale personajului. În interpretarea ei, Cora apare exact ceea ce este : o rămăşiţă anacronică a unei lumi apuse, care, sub masca demnităţii şi a manierelor alese, încearcă să ascundă porniri vicioase, făcînd trafic de influenţă şi de sentimente inavuable.

Cu aceeaşi stăpînire artistică a mijloacelor, Liliana Tomescu a făcut portretul Celei, un fel de conştiinţă lucidă a grupului, apucată de o frenezia a adevărului, nu dintr-o trezire tîrzie a simţului moral, ci dintr-o voluptate perversă de a-i vedea pe toţi cei demascaţi zvîrcolindu-se sub privirile ei. Liliana Tomescu şi-a compus personajul cu răceala critică a unei analize de laborator, cu precizie şi claritate.

În rolul parvenitului cu aere de demagog, Dinu, Nucu Păunescu a lucrat cu mijloacele şarjei bonome, dovedindu-se încă o dată dotat pentru rolurile „grase” de comedie populară. Scena „hipnozei” a fost jucată cu brio. Textul însuşi, cam schematic, nu i-a oferit posibilitatea unui efort mai mare spre subtilitate.

Dodi Caian a fost o adevărată surpriză în rolul ziaristei de duzină, cu veleităţi de scriitoare şi cu complexe de femeie fără noroc, Antonia. S-a mişcat prin scenă în chip de hipopotam cu aere de gazelă şi a izbutit să creeze un personaj comic prin ridicolul falselor candori şi detestabil prin apetituri.

Perechea tînără de lichele simpatice, viciate din vocaţie înainte de a da piept cu viaţa, Ani şi Grig, şi-a găsit doi buni interpreţi în Anda Caropol şi Ştefan Iordache. Actriţa de ‘mari posibilităţi, insuficient valorificate de cînd s-a mutat în Bucureşti, Anda Caropol a pus mult temperament, vervă juvenilă şi fantezie în rolul Aniei, neizbutind însă totdeauna să păstreze acea măsură artistică, de care vorbeam şi care ar fi ajutat-o să evite unele stridente neplăcute. Ştefan Iordache, care ne-a arătat în mai multe rînduri măsura talentului său, dă aici semne îngrijorătoare de cantonare într-un manierism timpuriu, primejdios pentru dezvoltarea unui actor, semne vizibile în frazare, în rostirea cuvîntului, în gesturi. G. Negoescu şi-a făcut datoria cu corectitudine în rolul iluzionistului, iar Radu Dunăreanu a fost la fel de corect într-un rol care, poate, ar fi cerut mai mult decît atît. Căci Dan, omul ajuns, ca şi Dinu, într-un post de răspundere pe care nu-l merita, pare să trăiască drama conştiinţei tîrzii, a trezirii la luciditate. Dan pare să fie singurul personaj al piesei, singurul în care tresare o licărire de dezgust faţă de promiscuitatea în care se bălăceşte şi care încearcă să se izoleze de ceilalţi, chinuit de întrebări şi regrete. Dar personajul e redus la un rol pasiv în piesă — desigur, activizarea lui ar fi transformat comedia într-o dramă —, iar rezolvarea prin sinucidere închide fără comentarii un conflict care abia începea să se contureze.

Poate că, deşi îl ucide în finalul comediei sale poliştă, pe care a vrut-o doar amuzantă, dar n-a putut-o scuti de „probleme”, Horia Lovinescu îl va relua într-o altă piesă, făcînd din el eroul principal. Am impresia că merită.